

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ԴԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 3(6), 2020

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

«Գիտական Արցախ» պարբերականը գտնվում է www.elibrary.ru կայքում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

The «Scientific Artsakh» journal is posted on www.elibrary.ru website.

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных

Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

Журнал «Научный Арцах» размещен на сайте www.elibrary.ru.

«ԱՐՑԱԽ» հրատ. – «ARTSAKH» Publ. – Изд. «АРЦАХ»
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2020

Տպագրվում է Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Համարը հրատարակության է երաշխավորել «Գիտական Արցախ» պարբերականի խմբագրական խորհուրդը

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Լախագահ՝ Արամ ՍԻՄՈՆՅԱՆ, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեմինա ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Անդամներ՝

Լենա ԱՄՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր (**Տառագոնա, Իսպանիա**)
Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Վահրամ ԲԱԼԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Խաչիկ ԳԱԼՍՏՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վլադիսլավ ԳՐՈՒՉԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Կոստորոմա, ՌԴ**)
Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արման ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Ալֆրեդ դե ՉԱՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Ժնև, Շվեյցարիա**)
Սեյրան ՉԱԶԱՐՅԱՆ, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Մարեն ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Օլշտին, Լեհաստան**)
Նատալյա ԿՈՎԿԵԼ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ (**Մինսկ, Բելառուս**)
Վալենտինա ԼԱՊԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Մոսկվա, ՌԴ**)
Օտտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Համբուրգ, Գերմանիա**)
Ռուզաննա ՀԱԿՈԲՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Իրինա ՀԱՅՈՒԿ, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ (**Լվով, Ուկրաինա**)
Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Մուշեղ ՀՈՎԱՆԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Գագիկ ԴԱԶԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Աշոտ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Կարեն ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Ղոնի Ռոստով, ՌԴ**)
Գարիկ ԶԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Տիգրան ԶՈՂԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 3(6), 2020, Երևան, «ԱՐՑԱԽ» հրատարակչություն, 2020, 288 էջ:

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2020թ. 3-րդ (6-րդ) համարի տպագրությանն աջակցել է «SBS» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը:

The Issue is Recommended for Publication by the Editorial Council of the «Scientific Artsakh» Journal

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: **Aram SIMONYAN**, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member,
Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: **Avetik HARUTYUNYAN**, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: **Tehmina MARUTYAN**, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Lena ASRYAN, Doctor of History (**Tarragona, Spain**)
Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor
Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor
David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor
Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor
Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor
Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (**Kostroma, Russia**)
Julietta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ruzanna HAKOBYAN, Doctor of Law, Associate Professor
Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Irina HAYUK, Ph.D in Philosophy, Associate Professor (**Lviv, Ukraine**)
Mushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor
Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Natalia KOVKEL, Ph.D in Law, Associate Professor (**Minsk, Belarus**)
Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (**Moscow, Russia**)
Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (**Hamburg, Germany**)
Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor
Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor
Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor
Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (**Rostov-on-Don, Russia**)
Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Professor
Seyran ZAKARYAN, Doctor of Philosophy, Professor
Alfred de ZAYAS, Doctor of Law, Professor (**Geneva, Switzerland**)
Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (**Olsztyn, Poland**)

Scientific Artsakh, № 3(6), 2020, Yerevan, «ARTSAKH» Publishing House, 2020, 288 pages.

The publication of the 3rd (6th) 2020 «Scientific Artsakh» journal was supported by «SBS» LLC.

Номер рекомендован к публикации редакционным советом журнала «Научный Арцах»

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Авetik АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор
Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор
Рузанна АКОПЯН, доктор юридических наук, доцент
Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор
Лена АСРЯН, доктор исторических наук (Таррагона, Испания)
Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент
Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор
Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, профессор
Ирина ГАЮК, кандидат философских наук, доцент (Львов, Украина)
Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
Джюльетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор
Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор
Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, профессор
Марек ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
Альфред де ЗАЙАС, доктор юридических наук, профессор (Женева, Швейцария)
Сейран ЗАКАРЯН, доктор философских наук, профессор
Гагик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор
Наталья КОВКЕЛЬ, кандидат юридических наук, доцент (Минск, Беларусь)
Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор
Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор
Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор
Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент
Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор
Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор
Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Научный Арцах, № 3(6), 2020, Ереван, Издательство «АРЦАХ», 2020, 288 страницы.

Номер 3(6) журнала «Научный Арцах» был отпечатан при содействии ООО «SBS».

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ, HISTORY, ИСТОРИЯ

Արմեն Մարուքյան. Սևրի պայմանագիրը որպես պահանջատիրության իրավաբանական հիմքերից մեկը.....9

Armen Marukyan. Treaty of Sevres as One of the Legal-Political Basis of Reparations

Армен Марукян. Севрский договор как одна из правовых и политических основ репараций

Սարգիս Բալդարյան. Միջերկրածովյան առևտուրն ու Հայրապետ Դի Մարտինի նամակները (նախնական դիտարկումներ)25

Sargis Baldaryan. Mediterranean Trade and Hierapet Di Martin’s Letters (Preliminary Remarks)

Саркис Балдарян. Торговля Средиземноморья и письма Айрапета Ди Мартина (предварительные замечания)

Անի Խաչատրյան. Թեթեյան մշակութային միության ԱՄՆ-ի և Կանադայի մասնաճյուղերի գործունեությունը 1980-ական թվականներին.....32

Ani Khachatryan. Activities of Branches of the Tekeyan Cultural Association in the United States and Canada in the 1980s.

Ани Хачатрян. Деятельность филиалов Культурной Ассоциации Текеян в США и в Канаде в 1980-х гг.

Միքայել Մալխասյան. Մեծ Հայքի թագավորության՝ Մոսքիկյան լեռներով ձգվող հյուսիսարևմտյան սահմանագծի խնդիրը (ըստ Կլավդիոս Պտղոմեոսի «Աշխարհագրության»).....40

Mikayel Malkhasyan. The Problem of the North-Western Borderline of Greater Armenia along Moschikian Mountains (According to Claudius Ptolemy’s “Geography”)

Микаэл Малхасян. Проблема северо-западной пограничной линии Великой Армении вдоль Мосхикских Гор (по «Географии» Клавдия Птолемея)

Վահե Սարգսյան. Չավախքի հիմնահարցը վրաց հասարակական-քաղաքական մտքի ընկալմամբ (ըստ 1999-2009 թթ. վրացական տպագիր մամուլի նյութերի) (Մաս 1).....54

Vahe Sarkisyan. The Main Issue of Javakhk according to the Perceptions of Georgian Socio-Political Thought (Based on Georgian Print Media in 1999-2009) (Part 1)

Ваз Саркисян. Проблема Джавахка в оценке грузинской общественно-политической мысли (по материалам грузинских печатных изданий 1999-2009 гг.) (Часть 1)

Արեգ Զոչինյան. Տերմինուս ընտրախավերի տեսությունը ամերիկյան անցումային պատմակարգի համատեքստում.....70

Areg Kochinyan. Terminus Elite Theory in the Context of American Transition Formation

Арег Кочинян. Теория элит Терминус в контексте американской переходной формации

**ԲԱՂԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
POLITICAL SCIENCE, INTERNATIONAL RELATIONS
ПОЛИТОЛОГИЯ, МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

Մագդա Արսենյան. ՀՀ խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարացման հիմնախնդիրները նեոքաղաքականության պայմաններում.....82

Magda Arsenyan. The Issues of Democratization of Parliamentary Culture of the Republic of Armenia in the Context of Neopolitics

Магда Арсенян. Проблемы демократизации парламентской культуры в контексте неополитики в РА

**ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ,
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
POLITICAL SCIENCE, INTERNATIONAL RELATIONS
ПОЛИТОЛОГИЯ, МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

**ՀՀ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱՑՄԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՆԵՈՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ***

ՀՏԴ 328

ՄԱԳՂԱ ԱՐՍԵՆՅԱՆ

*Հայաստանի Հանրապետության
Պետական կառավարման ակադեմիայի ասպիրանտ,
բ. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
magdaarsenyan@yahoo.com*

Հոդվածի նպատակն է հիմնավորել խորհրդարանական մշակույթի կայացման և ժողովրդավարական համախմբման գործընթացների փոխայայմանավորված բնույթը՝ այն դիտարկելով քաղաքական համակարգի ստրուկտուրալիստական ու դերային գործոնների սիմբիոտիկ փոխապդեցության շրջանակներում: Այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս գնահատելու մշակութային ստատուս-քվոն՝ արդիական դարձնելով խորհրդարանի գործառույթային արդյունավետությունը:

Մեր խնդիրն է ներկայացնել հետխորհրդային երկրներին, այդ թվում՝ ՀՀ-ին բնորոշ ժողովրդավարական անցում-համախմբում գործընթացի հիմնախնդիրները, որոնք ժամանակի ու տարածության մեջ պայմանավորում են քաղաքական դերակատարների գործունեության մոդելների, ինչպես նաև հասարակական գիտակցության և մասնակցության մոդելների պարզացման շարժընթացը:

Հետապոտության իրականացման ընթացքում կիրառվել են քաղաքագիտության համեմատական, համակարգման ու դասակարգման մեթոդները:

Հետապոտության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ ներկայացված հիմնախնդիրները շարունակում են պահպանել արդիականությունը նեոքաղաքականության համատեքստում՝ պայմանավորելով քաղաքական ընտրանու և հասարակության կողմից համարժեք վարքային մոդելների ձևավորումն ու վերարտադրությունը: Ներկայացված հիմնախնդիրները շեշտադրում են արժեքաբանական գործոնների գերակայությունը ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացներում՝ հրամայական դարձնելով քաղաքացիական ներուժի գնահատման անհրաժեշտությունը: Վերջինս արդիական է դարձնում խորհրդարանի գործառույթային արդյունավետության բարձրացման անհրաժեշտությունը՝ փոխակերպելով խորհրդարանի մասին մեր ավանդական պատկերացումները և դիտարկելով խորհրդարանական մշակույթը որպես ժողովրդավարության որակի ցուցիչ:

* Հոդվածը ներկայացվել է 22.07.2020թ., գրախոսվել՝ 30.07.2020թ., տպագրության ընդունվել՝ 20.09.2020թ.:

Հիմնաբառեր՝ խորհրդարանական մշակույթ, քաղաքական մշակույթ, մշակութային ստատուս-բլո, ժողովրդավարական հասանիմբում, նեոքաղաքականություն, գունավոր հեղափոխություններ, հետխորհրդային ինտրոգիա:

Ներածություն

Խորհրդարանական մշակույթը բազմաշերտ կառուցվածք ունեցող իրավաքաղաքական երևույթ է: Արդի քաղաքագիտական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ խորհրդարանական մշակույթի բաղկացուցիչ տարրերը և գործառույթները ժողովրդավարացման տարբեր մակարդակ ունեցող երկրներում դիտարկվում են պառլամենտարիզմի, քաղաքացիականության, սահմանադրականության, արդիականացման, համախմբման և այլ երևույթների շարքում: Այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս պարզելու խորհրդարանական մշակույթի քաղաքակրթական, արժեքաբանական ու ինստիտուցիոնալ չափումները և ապա նախորոշելու խորհրդարանական մշակույթի զարգացման այն մոդելը, որը կարող է արդիական լինել քաղաքական մշակույթի նույնանման փորձառություն ունեցող երկրների պարագայում:

Ելնելով խորհրդարանական մշակույթ (այսուհետև՝ ԽՄ) հասկացության շուրջ առկա մեկնաբանությունների և սահմանումների ուսումնասիրությունից՝ կարող ենք փաստել, որ *նեո իմաստով* ԽՄ-ն արտացոլում է պատգամավորական էթիկան, այսինքն՝ քաղաքական գործիչների վարքային մոդելները, հաղորդակցության մշակույթը հասարակության և քաղաքական ուժերի ներկայացուցիչների հետ փոխհարաբերություններում: ԽՄ վարքաբանական մոդելների ուսումնասիրությունը, «խորհրդարանական էթիկա» և «պատգամավորական էթիկա» կատեգորիաների տարաջանտման հիմնահարցերը դիտարկվում են խորհրդարանական սոցիալականացման վարքաբանական, օրենսդրական և գործառական մոդելների շրջանակներում: Այս առումով արժեքավոր են Դ. Փ. Թոմփսոնի, Է. Յ. Բատալովի, Յ. Յայզինգայի, Մ. Ռաշի և Ֆ. Գիդինգսի, Փ. Նորիսի աշխատությունները²⁶⁴:

Լայն իմաստով ԽՄ-ն ածանցվում է սահմանադրական ու քաղաքական մշակույթների փոխազդեցությունից՝ անցյալի ինտեգրման միջոցով ձևավորելով այն տարածությունը, որտեղ պետք է համագործակցեն քաղաքական համակարգի բոլոր սուբյեկտները Սահմանադրությամբ երաշխավորված քաղաքական իրավունքների և ազատությունների իրացման շրջանակներում: Այս տեսանկյունից ուշագրավ են Մ. Ֆուկոյի, Պ. Ռոզենվելդի, Է. Ֆրոմի, Ժ. Նայի, Ս. Կելլերի, Մ. Շեպհարդի, Յ. Գայթունգի, Ի. Վ. Սամարկինայի, Ե. Բ. Շեստոպալի, Ա. Ի. Սոլովյովի, Վ. Ն. Կոլեսնիկովի, Ա. Ի. Շերբինիևի և Ն. Գ. Շերբինիևի, Ֆ. Բուռլացկու և Ա. Գալկինի, Ե. Լ. Սիսոյատինայի,

²⁶⁴ **Thompson D. F.** The Possibility of Administrative Ethics. *Public Administration Review*, Vol. 45, № 5. (Sep.-Oct., 1985), pp. 555-561. <https://blogs.commons.georgetown.edu/ppol-560-fall2011/files/Thompson-Possibility-of-Administrative-Ethics.pdf> (Assessed 19.06.2020); **Баталов Э. Я.** Советская политическая культура (к исследованию распадающейся парадигмы). *Гражданское общество и правовое государство*. 1994., http://ecsocman.hse.ru/data/219/178/1217/004_GRAZhDANSKOE_OBSchhESTVO_I_PRAVOVOE_GOSUDARSTVO.pdf (Дата доступа: 19.06.2020); **Хейзинга Й.** Игровой элемент современной культуры // *Политические исследования*, № 5. 1991, С. 202–205. http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/H/1991-5-23-Heisinga_Igrovoy_element_sovremennoy_kulturi.pdf (Дата доступа: 19.06.2020); **Rush M., Giddings P.** *Parliamentary Socialisation: Learning the Ropes of Determining Behaviour*. 2011. Palgrave Macmillan, pp. 28-195; **Norris P.** *Electoral engineering. Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge University Press. 2009, pp. 238-246.

աշխատանքները²⁶⁵, որտեղ ԽՄ տեսական-գաղափարական հիմքում դիտարկվել են իշխանության մշակույթի հումանիզացմանն ուղղված քաղաքական սոցիալականացման և վերասոցիալականացման, ներկայացուցչականության, հաղորդակցության, սոցիալ-քաղաքական կայունության գործառնությունների ապահովումը:

ԽՄ հասկացության շուրջ հետազոտությունների հիմքում հիմնականում դրված է քաղաքագիտական մոտեցումը, համաձայն որի՝ ԽՄ գործառնությանին տեսանկյունից հարում է առավել ընդգրկուն՝ քաղաքական մշակույթ հասկացությանը:

Անկախության տարիներից ի վեր հայաստանյան քաղաքական և հանրային խոսույթի շրջանակներում շատ հաճախ հանդիպում ենք մեկնաբանությունների, որոնք քաղաքական համակարգի ժողովրդավարացման, կուսակցությունների և քաղաքացիական հասարակության գործառնությանին արդյունավետության խնդիրները պայմանավորում են քաղաքական մշակույթի բացակայությամբ: Այդորինակ դիտարկումները մեր կարծիքով թյուր պատկերացում են ստեղծում քաղաքական մշակույթի էվոլյուցիայի, կառուցվածքի ու դրսևորման մոդելների շուրջ: Քաղաքական մշակույթի մասին կարող ենք խոսել թե՛ կայացած ժողովրդավարությունների և թե՛ մրցակցային ավտորիտար վարչակարգերի պայմաններում: Այլ հարց է, որ քաղաքական մշակույթի ժողովրդավարացումը ենթադրում է ժողովրդավարական համախմբման բարձր մակարդակ: ***Յենց այդ է պատճառը, որ արդի քաղաքագիտության շրջանակներում հասարակական համակարգերի ժողովրդավարացման հիմնախնդիրներն ուսումնասիրվում են առաջին հերթին քաղաքացիական մշակույթի էվոլյուցիոն առանձնահատկությունների բննարկման և այնուհետև***

²⁶⁵ **Фуко М.** Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет., 1996, С. 193 // Фуко М. Власть и знание // Фуко М. Интеллектуалы и власть: Избр. Полит. Статьи, выступления и интервью. М., 2002, С. 290; **Rosanvallon P.** Society of Equals. Translated by Arthur Goldhammer. Harvard University Press, USA, 2013, pp. 12-75 // P. Rosanvallon. How to Create a Society of Equals: Overcoming Today's Crisis of Inequality. Foreign Affairs, 2016. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-14/how-create-society-equals> (Assessed 19.06.2020); **Фромм Э.** Анатомия человеческой деструктивности. М.: АСТ-ЛТД, 1998, С. 481-483; **Nye Jr. J. S., Hard, Soft, and Smart Power** // The Oxford Handbook of Modern Diplomacy (Ed. by **A. F. Cooper, J. Heine, and R. Thakur**). Oxford University Press, 2013, pp. 559-576; **Joseph Nye on Smart Power** // Harvard Kennedy School Insight Interview (July 3, 2008) <https://www.belfercenter.org/publication/joseph-nye-smart-power> (Accessed 12.03.2020); **Keller S.** Beyond the Ruling Class: Strategic Elites in Modern Society. Routledge, 2017, pp. 4-22; **Shephard M. P.** Term Limits: Evidence of Careerism and Socialization // Journal of Legislative Studies, 2, 1996, p. 262; **Galtung J.** Cultural violence. Journal of Peace Research, Vol. 27, №3. (Aug., 1990), pp. 291-305. <https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2015/12/Cultural-Violence-Galtung.pdf> (Accessed 12.03.2020); **Самаркина И. В.** Политическая ресоциализация: актуальный контекст исследования. «Человек. Сообщество. Управление». №4, 2006, С. 139-147 http://chsu.kubsu.ru/arhiv/2006_4/2006-4_Samarkina.pdf (Дата доступа: 19.06.2020); **Шестопал Е. Б.** Политическая социализация и ресоциализация в современной России. При поддержке РФФИ, исследовательский грант, 2012. <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/09/21/1251345259/00> (Дата доступа: 19.06.2020); **Соловьев А.И.** Российский парламент: динамика в новейшей политической истории и перспективы развития // Власть. 2006. №3. С. 20-25; **Колесников В.Н.** Функциональная ценность парламентской культуры // Вестник Санкт-Петербургского Университета. Сер. 6. 2010. Вып.2, С. 33–40. <https://cyberleninka.ru/article/v/funktsionalnaya-tsennost-parlamentskoy-kultury> (Дата доступа: 19.06.2020); **Щербинин А. И., Щербинина Н. Г.** Парламентская культура: коммуникативный аспект. Вестник Томского государственного университета. История. 2013. №5 (25). <http://cyberleninka.ru/article/n/parlamentskaya-kultura-kommunikativnyy-aspekt> (Дата доступа: 19.06.2020); **Бурлацкий Ф. М., Галкин А. А.** Современный Левиафан: Очерки политической социологии капитализма /. Москва: Мысль, 1985, С. 366-381; **Сысолятина Е. Л.** Парламентская культура в контексте социально-политических преобразований. 2015. Департамент политологии и социологии Уральского Федерального Университета имени первого президента России Б.Н. Ельцина, г. Екатеринбург. http://elar.uurfu.ru/bitstream/10995/32356/1/klo_2015_207.pdf (Дата доступа: 19.06.2020).

Քաղաքական դերակատարների մշակութային մոդելների փոխակերպումների շրջանակներում: Հետևաբար քաղաքական մշակույթը վարչակարգերի փոխակերպման գործընթացներում քաղաքական համակարգի գործառնության եղանակի որակական ցուցիչ է:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ անհրաժեշտ ենք համարում Հայաստանի Հանրապետությունում ԽՄ ժողովրդավարացման ներուժը և առկա հիմնախնդիրները քննարկել վարչակարգային փոխակերպումների սոցիալ-քաղաքական նախադրյալների շրջանակներում: Վերջիններս պայմանավորում են կուսակցությունների, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, շարժումների և այլ դերակատարների համագործակցության որակը, ինչպես նաև հասարակական գիտակցության և մասնակցության մոդելների շարժընթացը:

ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո ժողովրդավարական անցման գործընթացն իր գծային տրամաբանությամբ բազմամակարդակ մարտահրավեր էր նոր անկախացած երկրների հասարակությունների համար: Հետկոմունիստական երկրների անցումային գործընթացների ուսումնասիրությունը վկայում է այն մասին, որ սահմանադրաիրավական և ինստիտուցիոնալ փոխակերպումները տեղի են ունեցել «Եկզոգեն» գործոնները (*գծային ապատականացումը որպես ունիվերսալ բաղադրատոմս, ժողովրդավարացման արևմտյան մոդելները, սահմանադրական իդոմորֆիզմը, արժեքային հեղափոխությունները և այլն*) որպես համակարգի էնդոգեն «կվադր» չափորոշիչներ համարելու հետևանքով:

Պետականաշինության գործընթացում առաջնորդվելով այն ալոգիզմով, թե ժողովրդավարությունը եզակի ուղիով գծային գործընթաց է, հետխորհրդային քաղաքական ընտրանիներն իրականացնում էին պետական իշխանության ինստիտուցիոնալացումը՝ անտեսելով ժողովրդավարական անցման հիմնախնդիրները:

Այս առումով պատեհ է մեջբերել Լ. Դայմոնդի դիտարկումը, ըստ որի՝ «*հետկոմունիստական երկրներում ժողովրդավարությունը վատ կառավարմամբ մակերեսային ֆենոմեն է...: Անցկացվում են ընտրություններ, որոնք միջույթներ են կոռումպացված և կլիենտելիստական կուսակցությունների միջև: Գործում են խորհրդարաններ և տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, որոնք չեն ներկայացնում հանրային շահից բխող օրակարգ: Գործում են սահմանադրություններ, որոնք չեն ապահովում սահմանադրականությունը*»²⁶⁶:

Արդի քաղաքակազմության մեջ գոյություն ունեն ժողովրդավարական վարչակարգերի որակական չափման տարբեր մոտեցումներ (*օրինակ՝ «Economic Intelligence Unit (EIU) Democracy Index», «Varieties of Democracy (V-Dem)», «Bertelsman Transformation Index (BTI)», «Freedom House/Nations in Transit» և այլն*), որոնք շեշտադրում են ժողովրդավարական «անցում-համախմբում» հարացույցի չափորոշիչների ու գործոնների այս կամ այն համախումբը:

Այդ չափորոշիչներն ու գործոնները վերլուծության են ենթարկվում քաղաքագիտության մեջ հայտնի «ստրուկտուրալիստական» (structure) (*Գ. Ալմոնդ և Ս. Վերբա, Ռ. Ինգլհարտ և Բ. Վելցել, Ս. Լիփսեթ, Դ. Ռաստոու և այլք*)²⁶⁷ ու դերային (agency)

²⁶⁶ **Diamond L.** The Democratic Rollback: The Resurgence of the Predatory State. Foreign Affairs, Vol. 87, No. 2. 2008, p. 38

²⁶⁷ **Альмонд Г., Верба С.,** Гражданская культура: политические установки и демократия в пяти странах / Г. Альмонд; С. Верба; пер. с англ. Е.Генделя. М: Мысль, 2014, С. 97-124; **Inglehart R., Welzel C.** Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 173-210; **Lipset S.M.** Political Man: The Social Bases of Politics. Garden City: Doubleday. 1960, pp. 45-68; **Rustow D. A.** Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model. Comparative Politics, vol. 2, no. 3, 1970, pp. 337-363.

Թեև քաղաքագիտության մեջ ընդունված է համարել, որ «դերային» մոտեցման գործոնները բնորոշ են ժողովրդավարական անցմանը, իսկ «ստրուկտուրալիստական» մոտեցման գործոններն արդիական նշանակություն ունեն համախմբման գործընթացում, այնուամենայնիվ հարկ ենք համարում փաստել, որ համաձայն հետխորհրդային երկրների կերպափոխման գործընթացների փորձառության՝ «ստրուկտուրալիստական» գործոնները նախորոշում են «դերային» գործոնների զարգացման միտումները անցման գործընթացի բոլոր փուլերում: Այլ կերպ ասած՝ «օբյեկտիվ» գործոնները նախորոշում են քաղաքացիական և ինստիտուցիոնալ ներուժը արդիականացման գործընթացներում և ունեն մեծ ազդեցություն քաղաքականության դերակատարների վարքային մոդելների զարգացման գործում:

Մշակութային ստատուս-քվոյի ուղենշումը խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարական փոխակերպումներում

Հետխորհրդային երկրների, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության «անցում-համախմբում» հարացույցի ներքո դիտարկվող քաղաքական կերպափոխման գործընթացներն այլևս նպատակահարմար ենք համարում դիտարկել նեոքաղաքականության համատեքստում:

«Նեոքաղաքականություն» եզրույթն առաջին անգամ օգտագործվել է Բ. Զրուկիչենքի կողմից «Նեոքաղաքականություն. նպատակաուղղված գործողություն» հոդվածում (“Neopolitics: Voluntary Action in New Regime”) 2007 թվականին: Հեղինակը «նեոքաղաքականություն» եզրույթը մեկնաբանում է որպես «քաղաքականություն շարունակական ներթափանցման և կերպափոխման հոլովույթում» («politics in a state of adaptation and change»): Բ. Զրուկիչենքի դիտարկմամբ՝ այն ենթադրում է անցյալի շարունակականության վրա հիմնված ներկա, որը պարբերաբար փոխակերպվում է՝ ելնելով անձի ազատության կենսագործման և քաղաքական գործընթացների անկանխատեսելիությունից²⁶⁹: Մեր համոզմամբ՝ այս մոտեցումները ժողովրդավարության որակի բարձրացման և հետևաբար ԽՄ ժողովրդավարացման գործընթացի արժեքաբանական ու ինստիտուցիոնալ նախադրյալների վերհանմանը և դրանց զարգացմանը նպաստելու տեսանկյունից հնարավորություն են տալիս *գնահատելու մշակութային ստատուս-քվոն (cultural status-quo²⁷⁰): Վերջինս արտացոլում է մի կողմից՝ ժողովրդավարական անցման հիմնախնդիրների հաղթահարման, մյուս կողմից՝*

²⁶⁸ O'Donnell G. Democracy, Agency and the State: Theory with Comparative Intent. Oxford University Press, 2010, pp. 31-51; Карл Т. Л., Шмиттер Ф. Демократизация: концепты, постулаты, гипотезы (Размышления по поводу применимости транзитологической парадигмы при изучении посткоммунистических трансформаций). Полис. Политические исследования. 2004, № 4. <https://www.polistudies.ru/files/File/2004/4/Polis-2004-4-Karl.pdf>; Przeworski A. Why Bother with Elections? Cambridge, Polity Press, 2018, pp. 178-189.

²⁶⁹ Հղումն ըստ՝ Lys I. The Neopolitics. <https://medium.com/@igorlys/you-think-you-are-involved-with-politics-you-vote-or-maybe-even-are-voted-for-you-suffer-from-or-d1159609b63c> (Assessed 13.06.2020); Cruikshank B. Neopolitics: Voluntary Action in the New Regime. In: Maasen S., Sutter B. (eds) On Willing Selves. Palgrave Macmillan, London. 2007, pp.146-167.

²⁷⁰ Podsakoff M. P., Mackenzie B. S., Podsakoff P. N. The Oxford Handbook of Organizational Citizenship Behavior. Oxford University Press. 2018, pp. 243-245; Smith K.W., Lewis W. M., Jarzabkowski P., Langley A. The Oxford Handbook of Organizational Paradox. Oxford University Press. 2018, pp. 481-482; Groysberg B., Lee J., Price J., Cheng J. Y. The Leader's Guide to Corporate Culture. <https://hbr.org/2018/01/the-culture-factor> (Assessed 20.06.2020); Chiaradonna A. The Cultural Status Quo Need to Go: A Future-Focused Culture Can Better Our Business, Our Teams and Ourselves. <https://seic.com/knowledge-center/cultural-status-quo-needs-go> (Assessed 20.06.2020):

գլոբալ տեղեկատվական հեղափոխության արդյունքում ի հայտ եկած մարտահրավերներին դիմագրավելու քաղաքացիական և ինստիտուցիոնալ կարողությունը:

Մշակութային ստատուս-փոյի գնահատումը նախևառաջ հնարավորություն է ընձեռում դիտարկելու հետխորհրդային երկրներին, այդ թվում՝ ՀՀ-ին բնորոշ ժողովրդավարական անցում-համախմբում գործընթացի հիմնախնդիրները, որոնք արտացոլում են արդի փուլում դրանց ինտեգրացիան, շարունակականությունը և ռազմավարական զարգացման անորոշությունը:

1. Ինքնության ճգնաժամը և բացասական նույնականացման հետևանքները.

Կոմունիստական հասարակարգի ապալեզիտիմացումը ինստիտուցիոնալ և արժեքային մակարդակներում, սկսած դեռևս 1950-ական թվականներից (հակաստալինյան ընդվզումները Հունգարիայում (1956 թ.), «Պրահայի գարունը» Չեխոսլովակիայում (1968 թ.) և Արևելյան ու Կենտրոնական Եվրոպայի երկրներում տեղի ունեցող հեղափոխական այլևս ընդդեմ կոմունիստական վարչակարգի (ընդունված է անվանել նաև «Ազգերի աշունը» (Autumn of Nations), 1989 թ.) ուղեկցվում էր քաղաքական արդիականացման ազատականացված մոդելի կիրառմամբ, ինչպես նաև արևմտյան և արևելյան քաղաքակրթությունների «խզման գծերի» երկայնքով: Պարտադրված «ունիվերսալ քաղաքակրթությունը» կամ ալոգիզմն առ այն, որ խորհրդային Միության փլուզումը ազդարարելու էր լիբերալ ժողովրդավարության անբեկանելի և համընդհանուր հաղթանակը ժամանակի ու տարածության մեջ, ճեղքեր տվեց: Արդյունքում արևմտյան ժողովրդավարությունների մոդելներով հրապուրված հետխորհրդային ընտրանիքների կողմից հասարակության ինտեգրումն ու վերասոցիալականացումն ապահովելու անկարողությունը համադրման մոդելների անտեսման պայմաններում առաջ բերեցին քաղաքական զարգացման ճգնաժամեր (*ինքնության, բաշխման, մասնակցության, շարժունակության, լեզիտիմության*):

Այս տեսանկյունից «անցում-համախմբում» հարացույցի ամենակարևոր և դեռևս չհաղթահարված հիմնախնդիրներից մեկը **սոցիալական ու քաղաքական նույնականացումն է**, որը քաղաքական համակարգի կայունացման առումով ունի կարևոր նշանակություն, բանի որ միտված է պետության ներսում ձևավորել քաղաքակրթական, արժեքային ու գաղափարական զարգացման ուղենիշների շուրջ հարաբերական համաձայնություն: Այս տեսանկյունից հարկ է նշել, որ եթե 1980-ական թվականներին տեղի էր ունենում ԽՄ ԿԿ հասարակությունների «նույնականացման ցանցի» աստճանական փլուզում՝ ի հաշիվ բացասական նույնականացման (negative identity)²⁷¹ քաղաքականության, ապա 1990-ականներին Նորանկախ պետությունների ազգային ընտրանիները չկարողացան կանխարգելել այդ քաղաքականության սրացումը, ինչը հանգեցրեց տարաբնույթ քաղաքացիական ընդվզումների և գունավոր հեղափոխությունների, ինչպես նաև օտարման ազգային արժեքներից, ավանդույթներից ու մշակույթից: Հարկ է նշել, որ անցման գործընթացներում բացասական նույնականացման քաղաքականության արդյունքում տեղի ունեցող ինտեգրացիոն գործընթացները բավական անկայուն են հատկապես այն դեպքում, երբ ազգային ընտրանիներն անցման փուլում չեն նախաձեռնում հասարակության բազմաչափ վերասոցիալականացման և ինտեգրման գործընթացներ:

2. «Նոր տարածաշրջանացում» քաղաքականության և ինտեգրացիոն գործընթացների փոխապդեցության արժեքային ու դերային գործոնները.

²⁷¹ Hihara S., Sugimura K., Syed M. Forming a Negative Identity in Contemporary Society: Shedding Light on the Most Problematic Identity Resolution, Identity. International Journal of Theory and Research. 2018. <https://doi.org/10.1080/15283488.2018.1524329> (Assessed 22.06.2020)

Արդիականացման ու զարգացման գործընթացներին զուգահեռ հետխորհրդային երկրների քաղաքական համակարգերի կերպափոխման առանձնահատկությունների վերհանման տեսանկյունից էական նշանակություն ունեն **«Նոր տարածաշրջանայնացումը» և ինտեգրացիոն գործընթացները**²⁷²:

Վերջիններս արտացոլում են «ստրուկտուրալիստական» և «դերային» գործոնների միջև ուղիղ պատճառահետևանքային կապը, որը չի կարելի անտեսել կամ բացառել փոխակերպվող սոցիալ-քաղաքական համակարգերի վերլուծության շրջանակում: Այս համատեքստում հարկ ենք համարում դիտարկել բրիտանացի սոցիոլոգ Է. Գիդդենսի սոցիալական գործողության տեսությունը, համաձայն որի՝ հասարակության զարգացումը պետք է դիտարկել հետևյալ երկու չափորոշիչների՝ «structure» և «agency» փոխազդեցության պայմաններում: Է. Գիդդենսի սոցիալական գործողության տեսությունն առաջ է քաշում այն մոտեցումը, ըստ որի՝ հասարակության զարգացման ուսումնասիրությունը պետք է ունենա «holistic» բնույթ, որը ենթադրում է հասարակության մշակութային ու արժեքային հենքը ձևավորող գործոնների (մարդաբանական, հոգեբանական, պատմական, սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական) և դերակատարների վարքի մոդելների հաշվառումը: Նրա դիտարկմամբ՝ սոցիալ-քաղաքական համակարգն իր բոլոր բաղադրիչներով գործառնում և վերակազմակերպվում է օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ գործոնների փոխգործակցության արդյունքում²⁷³:

Ժողովրդավարության որակի բարձրացման տեսանկյունից այս գործընթացները դիտարկվում են թե՛ որպես մարտահրավեր և թե՛ որպես հնարավորություն, քանի որ «Նոր տարածաշրջանայնացումը» պահանջում է որոշումների կայացման գործընթացում քաղաքական ընտրանիների ինտեգրման առավել բարձր մակարդակ: Վերջինս իր հերթին ենթադրում է տեղային ու միջազգային հարթություններում արդյունավետ ցանցային հաղորդակցություն, որը համախմբում է ենթաընտրանիների (ինչպես օրինակ՝ խորհրդարանական ընտրանին) գործողություններն այլևս սահմանված քաղաքական խաղի շրջանակներում:

Արդի քաղաքագիտության մեջ, ինչպես նաև միջազգային հարաբերությունների համակարգում տարածաշրջանային քաղաքականության տեսանկյունից հիմնականում տարբերակում են եվրասիական ու եվրոպական զարգացման ուղղությունները, որոնք գտնվում են շարունակական փոխազդեցության և հակակշռման հուլովայթում: «Նոր տարածաշրջանայնացման» և ինտեգրացիոն գործընթացների փոխազդեցության վերլուծության «holistic» մոտեցումը հնարավորություն է տալիս հասկանալու, թե ինչու միևնույն մեկնարկային կետ ունեցող հետխորհրդային պետությունները ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացներում գրանցել են ու շարունակում են գրանցել և՛ տարբեր, և՛ նման արդյունքներ:

Անդրադառնալով հետխորհրդային պետություններին՝ առաջին հերթին նկատի են առնվում խորհրդային Միության փլուզման արդյունքում անկախացած պետությունները: Սակայն չպետք է անտեսել այն հանգամանքը, որ հետխորհրդային պետությունների շարքին են դասվել նաև Վարշավյան պայմանագրի կազմակերպության (1955-1991թթ.) երկրները, որոնք ԽՍՀՄ փլուզումից հետո քաղաքական զարգացման, արդիականացման ու ինտեգրացիոն գործընթացներում նախապատվություն են տվել արևմտյան զարգացման մոդելների կիրարկմանը: Այս տեսանկյունից կարևոր է

²⁷² **Semenova E., Edinger M., Bets H.** Parliamentary Elites in Central and Eastern Europe: Recruitment and Representation. Routledge. 2014, pp. 1-31

²⁷³ **Giddens A.** The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. University of California Press, 1984, pp. 1-28.
http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/the_constitution_of_society.pdf (Assessed 22.06.2020)

հատկապես Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության փորձառությունը վերամիավորումից (1990թ.) հետո: Այստեղ պետականաշինության գործընթացի արդյունավետությունը պայմանավորված էր անցյալի ինտեգրման ու վերաիմաստավորման միջոցով քաղաքական ինստիտուտների մշակութային մոդելների կերպափոխման ու հասարակության վերասոցիալականացման գործընթացների զուգադրմամբ: Հետկոմունիստական երկրների եվրոպականացման տեսանկյունից հետաքրքրական է նաև «Վիշեգրադյան խմբի» (1991 թ.) երկրների (Չեխիա, Լեհաստան, Սլովակիա, Հունգարիա) փորձառությունը: Այս երկրների տարածաշրջանային համագործակցության և ինտեգրացիոն գործընթացների հարաբերական հաջողությունը պայմանավորված էր եվրոպական քաղաքակրթության «օբյեկտիվ» պայմանների ընդհանրությամբ:

Ինչ վերաբերում է Արևելյան Եվրոպայի երկրներին, ապա թեև յուրաքանչյուրի՝ Եվրոպական Միության հետ ունեցած երկկողմ գործընկերային հարաբերություններին, այնուամենայնիվ ԵՄ-ն, ընդունելով Եվրոպական անազման՝ որպես «ունիվերսալ բաղադրատոմս» կիրառելու անհնարինությունը, 2009 թվականին նախաձեռնեց Արևելյան գործընկերության քաղաքականությունը:

Ավգ գործընկերության քաղաքականությունը միանշանակ չի կարելի համարել հաջողված, ինչը պայմանավորված է հետխորհրդային երկրների քաղաքական մշակույթի Եվրոցիոն զարգացման առանձնահատկություններով: Սակայն կարող ենք պնդել, որ մինչև օրս ԵՄ Արևելյան գործընկերության քաղաքականությունը չի գրանցել ակնկալվող ու ցանկալի արդյունքներ: Դա արդյունք է Ավգ երկրների մեծամասնությունում խորհրդային սոցիալ-քաղաքական կարգերի, ավանդույթների, վարքային մոդելների ինտեգրացիոն ուժի, որն էապես խոչընդոտում է նոր կենսական ուղենիշների և արժեքային կողմնորոշիչների ձևավորումը: Եվրոպական ինտեգրացիոն գործընթացներին հակակշռելու տեսանկյունից մեծ ազդեցություն ունեն եվրասիական ինտեգրացիոն գործընթացները, որոնք մեկնարկել են դեռևս 1990-ական թվականներից՝ նպատակ ունենալով հակակշռել ԵՄ-ի կողմից ազդեցության գոտիների ձևավորմանն ու ընդլայնմանը հատկապես Արևելյան Եվրոպայի ու Կենտրոնական Ասիայի երկրներում:

Ինչ վերաբերում է Մերձբալթյան երկրների պետականաշինության փորձառությանը և ինտեգրացիոն գործընթացներին, ապա գիտավերլուծական ու փորձագիտական հանրույթների շրջանակում գոյություն ունի կարծիք, որ Լատվիան, Լիտվան ու Էստոնիան այլևս ներկայացնում են ոչ թե հետխորհրդային տարածությունը, այլ Մեծ Եվրոպան: ԽՍՀՄ փլուզումից հետո այդ երկրները չանդամակցեցին ԱՊՀ-ին՝ պետականաշինության գործընթացի հիմքում դնելով եվրո-ատլանտյան ինտեգրացիոն քաղաքականությունը:

«Նոր տարածաշրջանացման» և ինտեգրացիոն գործընթացների շրջանակներում կտրուկ անցումներ են իրականացրել Ուկրաինան, Վրաստանը, և այլևս կարող ենք պնդել, որ այդ ճանապարհին է գտնվում նաև Հայաստանը: Անցման շարժառիթները նշյալ երեք պետությունների պարագայում եղել են այսպես կոչված «գունավոր» և/կամ «թավշյա» հեղափոխությունները, որոնք նպատակ են հետապնդել իրականացնել ոչ միայն ներքին, այլև արտաքին քաղաքական տեղաշարժեր:

Սակայն Հայաստանի Հանրապետությունը (և ոչ միայն) չի կարող համեմատելի լինել առնվազն անցման հետագծի տեսանկյունից, քանի որ նշյալ երկրները աշխարհաքաղաքական, անվտանգային ու արժեքաճանկան տեսանկյունից իրենց առջև այսօր խիստ տարբեր մարտահրավերներ ու զարգացման հնարավորություններ ունեն:

Թեև հայ գիտավերլուծական, փորձագիտական ու քաղաքական խոսույթում Հայաստանի՝ 2013 թվականի որոշումը՝ անդամակցել Եվրասիական տնտեսական միությանը, գնահատվում է որպես հրաժարում ԵՄ-ի հետ ասոցացման համաձայնագրի կնքումից, այնուամենայնիվ, մեր կարծիքով, ժամանակի ու տարածության մեջ այդ

որոշումը ցույց տվեց հնարավորությունը՝ համադրելի դարձնելու քաղաքակրթական տեսանկյունից երկու հակադիր ինտեգրացիոն գործընթացները:

2015 թվականին տրվեց ՀՀ-ԵՄ Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի (ՀԸԳՀ) շուրջ պաշտոնական բանակցությունների մեկնարկը, իսկ 2017թ.-ի նոյեմբերի 24-ին Բրյուսելում կայացած Արևելյան գործընկերության (ԱԷԳ) 5-րդ գագաթաժողովի շրջանակներում ՀՀ ԱԳ նախարար Էդվարդ Նալբանդյանի և ԵՄ արտաքին գործերի և անվտանգության քաղաքականության հարցերով բարձր ներկայացուցիչ Ֆեդերիկա Մոգերինիի կողմից ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանի և Եվրոպական խորհրդի նախագահ Դոնալդ Տուսկի ներկայությամբ նշյալ համաձայնագիրը ստորագրվեց²⁷⁴: Հարկ ենք համարում նշել, որ թե՛ Եվրասիական և թե՛ Եվրոպական ինտեգրացիոն գործընթացների ներթափանցման տեսանկյունից Հայաստանի Հանրապետությունը մինչև օրս արձանագրել է հատվածային արդյունքներ, ինչը փաստում է ոչ միայն քաղաքական ընտրանու և ենթա-ընտրանիների, այլ գլոբալ առումով տնտեսական ու քաղաքական զարգացման գործընթացներին քաղաքականության դերակատարների ինտեգրման մասնակի մակարդակի մասին:

3. «Գունավոր հեղափոխությունները» կամ «իրավիճակային հեղափոխական փուլի» մշտական սպառնալիքի առկայությունը.

Հետկոմունիստական երկրների վարչակարգային կերպափոխումների ուսումնասիրությունը վկայում է այն մասին, որ ժողովրդավարական անցումներն անկանխատեսելի ու բազմաշերտ Եվրոպիոն գործընթացներ են: Դրանց զարգացման հետագիծը ներկայացնում է արժեքային, գաղափարական ու մշակութային հարթություններում մեկնարկային տարբեր պայմանների համախումբ, որն էլ ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացներում հանգեցնում է տարաբնույթ ելքերի:

Նեոքաղաքական գործընթացների ներքո Բ. Զրուիքշենը տարբերակում է չընդհատվող ռեֆորմների («unending reforms») և իրավիճակային հեղափոխության («episodic revolution») պատմական փուլերը: Բ. Զրուիքշենը նշում է, որ չընդհատվող պատմական փուլը ենթադրում է քաղաքական համակարգի արդիականացմանը նպաստող բարեփոխումների/ռեֆորմների իրականացում **իրավիճակային հեղափոխական փուլի մշտական սպառնալիքի առկայության պայմաններում**: Բ. Զրուիքշենի համոզմամբ՝ *ռեֆորմների իրականացման քաղաքականությունը (Reformation) անհրաժեշտ է դիտարկել որպես հետհեղափոխական վարզացման մոդել*, որը սոցիալ-քաղաքական կարգի կերպափոխումը և կայունությունն ապահովող հիմնական միջոցն է: Մեր համոզմամբ՝ հեղափոխական փուլի սպառնալիքի առկայությունը պայմանավորված է ժողովրդավարական անցման գործընթացում անցումագետներ Տ.Լ.Կարլի և Ֆ.Շմիտերի կողմից տարբերակված «պարտադրման», «պակտային», «բարեփոխման», «հեղափոխական» փուլերից որևէ մեկի տապալմամբ, որը ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացում չի հանգեցնում ժողովրդավարության որակի բարձրացման: Հարկ է նշել, որ բնավ էական չէ, թե խոսքը որ փուլի տապալման մասին է, քանի որ վերոնշյալ փուլերը փոխապայմանավորված են: Հատկանշական է այն, որ ժողովրդավարական անցման գործընթացն ունի ցիկլիկ բնույթ, որը ենթադրում իրավիճակային անցումներ դեպի քաղաքական համակարգի ժողովրդավարացում և ապա հետընթաց ժողովրդավարությունից այն դեպքում, երբ համակարգի ժողովրդավարացումը չի կայունանում ի հաշիվ «քաղաքական հակառակորդների միջև ձեռքբերված փոխզիջման, որը ենթադրում է փոխադարձ

²⁷⁴ Երկկողմ հարաբերություններ. ՀՀ-ԵՄ գործընկերություն: <https://www.mfa.am/hy/bilateral-relations/eu> (Վերջին դիտումը՝ 20.06.2020)

կենսական շահերի պաշտպանությունը երաշխավորելու և սեփական օրակարգերը առաջ չմղելու պատրաստակամության»²⁷⁵:

Յետխորհրդային կերպափոխումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2000-ական թվականների «գունավոր/թավշյա հեղափոխությունները» («Կմարա» (Վրաստան), «Ղորա» (Ուկրաինա), «Քել-Քել» (Ղրղզստան), «Չուբր» (Բելառուս), այլևս նաև՝ «Իմ քայլը» (Հայաստան)) առավելապես հանգեցրին ավտորիտար ավանդույթների շարունակականությանը և, դժբախտաբար, քաղաքական համակարգի ժողովրդավարացման գործընթացներում շրջադարձային փուլ չդարձան: «Գունավոր» և/կամ «թավշյա» հեղափոխությունները թեև բացահայտում էին հիբրիդային վարչակարգերի հիմնախնդիրները, այնուամենայնիվ դրանց հաղթահարումն իրացվում էր մի վարչակարգի շրջանակում քաղաքական ընտրանիների «շրջանառությամբ» (circulation): Յետհեղափոխական շրջանում ընդդիմադիրները վերականգնում էին ոչ ժողովրդավարական կառավարման ընթացակարգերը՝ մշակելով մեխանիզմներ իրենց իշխանության վերարտադրման համար: Վրաց սահմանադրագետ Վախթանգ Խամալաձեի խոսքով՝ «կաթսայի կափարիչն անհրաժեշտ է բաց թողնել գոյորշին դուրս բերելու համար, հակառակ դեպքում այն կարող է պայթել...»: Մեր համոզմամբ՝ սոցիալական ցնցումները, շարժումները, հեղափոխությունները քաղաքական համակարգի առողջացման տեսանկյունից կարող են ունենալ կառուցողական ազդեցություն՝ հնարավորություն տալով համակարգին «նեկրոֆիլ» էներգիան պարպելու և արատավոր երևույթներից մասնակիորեն ձերբազատվելու համար: Սակայն այսօրինակ դեպքերում հատկանշական է, որ սոցիալական ցնցումները/հեղափոխությունները չպետք է լինեն ժողովրդավարական անցման գործընթացների վերջնակետերը: դրանք պետք է ազդարարեն ռեֆորմների իրականացման մեկնարկը՝ ապահովելով շարունակականության պայմանները: Այլապես սոցիալ-քաղաքական համակարգի՝ այլևս ժայթքած «հրաբուխները»²⁷⁶ կարող են ունենալ կործանարար ազդեցություն հասարակության «իմունային» համակարգի վրա:

4. Սոցիալ-քաղաքական հարաբերություններում «կլիենտիզմը» որպես հիմնական ախտանիշ.

Արդի քաղաքագիտության մեջ հետխորհրդային քաղաքական համակարգերն ընդունված է մեկնաբանել որպես «հովանավորչական նախագահական» (patronal presidentialism) և «հովանավորչական խորհրդարանական» (patronal parliamentarism) կառավարման համակարգեր²⁷⁷, որտեղ տասնամյակների ընթացքում ձևավորված «պատրոն-կլիենտ» հարաբերությունների տրամաբանությունն արտացոլվում է տարաբնույթ սոցիալ-քաղաքական գործընթացներում: Այս առումով բավական հետաքրքիր օրինակ են ընտրական գործընթացները, որտեղ «ընտրակաշառքն» ունի ամենատարբեր դրսևորումները՝ սկսած դրամական միջոցներից մինչև քաղաքական պայմանավորվածությունների ձեռքբերում:

Յետխորհրդային երկրներին բնորոշ հաջորդ կարևոր հիմնախնդիրը քաղաքական վարչակարգի անձնավորումն է, որը ենթադրում է բազմակուսակցական համակարգի ձևավորում գործառնության կլիենտելիզմի (clientelism) և հովանավորչության (patronage) դրսևորումներով: Քաղաքականության դերակատարները, գտնվելով մեկնարկային անհավասար պայմաններում, իրականացնում են ռեսուրսների ու ծառայությունների

²⁷⁵ **Diamond L.**, Ill Winds: Saving Democracy from Russian Rage, Chinese Ambition and American Complacency. Penguin Press. New York. 2019, pp. 57-58

²⁷⁶ **Arsenyan M.** Polarization and Hate Speech in Armenia after the Velvet Revolution. Caucasus Watch. 2020. <https://caucasuswatch.de/news/2633.html> (Assessed 19.06.2020)

²⁷⁷ **Hale H.** Democracy or Autocracy on the March? The colored Revolutions as Normal Dynamics of Patronal Presidentialism. Communist and Post-Communist Studies 39. 2006, pp. 305-329.

փոխանակում²⁷⁸: Կլիենտելիզմի և հովանավորչության վրա հիմնված քաղաքական հարաբերությունները հետազոտվել են «նեոհովանավորչական» (neopatrimonialism) հայեցակարգի շրջանակում, որը ձևավորվել է 20-րդ դարի երկրորդ կեսին ծախողված ժողովրդավարական անցումներին զուգահեռ: Քաղաքական հարաբերությունների այդ տիպին բնորոշ է «ուղղահայաց սպառնալիքը» կամ «կոմպրոմատը»²⁷⁹: Այդպիսի քաղաքական համակարգերում ընդդիմադիր կուսակցությունները, գտնվելով ոչ ֆորմալ հարաբերությունների շարունակական ցիկլի մեջ, չեն կարողանում ձևավորել իրենց իրական ընդդիմադիր ինքնությունը:

5. Հետխորհրդային կապիտալիստական հասարակարգի ձևավորումը և դրա հետևանքները.

Հետխորհրդային կապիտալիստական հասարակարգի ձևավորումը տեղի է ունեցել ի հաշիվ ազգային տնտեսությունների հիմնական ակտիվների մասնավորեցման քաղաքականության՝ հանգեցնելով ոչ թե պետական ռեսուրսների արդյունավետ կառավարմանը, այլ օլիգարխիկ համակարգի ձևավորմանը: Վերջինս իր հերթին խոչընդոտել է պոլիարխիկ ընտրանու ձևավորումը՝ պետական իշխանությունը կենտրոնացնելով խոշոր սեփականատերերի ձեռքերում («властесобственность»²⁸⁰):

Մասնավորեցման քաղաքականությունը փոխառվել էր Արևմտյան Եվրոպայի երկրներից (Մեծ Բրիտանիա, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Բելգիա) դեռևս 1980-ական թվականներին²⁸¹: Ուշագրավ է այն, որ Նշյալ երկրների փորձառությունը ներառում է թե՛ դրական և թե՛ բացասական նախադեպերը, որոնք սակայն հաշվի չառնվեցին հետխորհրդային ընտրանիների կողմից: Հետխորհրդային մոդելի մասնավորեցման քաղաքականությունը, ինչպես նաև գլոբալ աշխատաշուկայում առաջարկի ու պահանջարկի փոխակերպման միտումներն առաջացրին բաշխման ճգնաժամ և էլ ավելի խորացրին սոցիալական բևեռվածությունը: Վերջինս իր հերթին ունեցավ բացասական ազդեցություն ժողովրդավարության որակի վրա: Այս առումով հատկանշական է քաղաքագետ Ա. Պշևորսկու դիտարկումը, ըստ որի՝, բնակչության մեկ շնչի հաշվով եկամտի անգամ «մեկ քայլ» անկումը մեծացնում է ժողովրդավարության «վախճանի» հավանականությունը²⁸²: Արդի քաղաքագիտության մեջ լայնորեն ընդունված է այն տեսակետը, ըստ որի՝ ժողովրդավարական կառավարման մոդելի հաջողման մասին կարող ենք խոսել առավելապես տնտեսապես զարգացած երկրների պարագայում, քանի որ անձի սոցիալ-տնտեսական մրցունակությունը պայմանավորում է քաղաքական համակարգի կայունությունը և ժողովրդավարության որակը:

Այս տեսանկյունից հատկանշական է 2011 թվականին ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունված «Happiness: Towards a Holistic Definition of

²⁷⁸ Eisenstadt S. N., Roniger L. Patrons, Clients and Friends. Interpersonal Relations and the Structure of Trust in Society. Cambridge University Press. 1984, pp. 47-48.

²⁷⁹ Ledeneva A. V. How Russia Really Works: The Informal Practices That Shaped Post-Soviet Politics and Business. Ithaca: Cornell University Press. 2006, pp. 58-63.

²⁸⁰ Հղումն ըստ՝ Рябов А. Постсоветские государства: дефицит развития на фоне политико-экономического многообразия. Тупики постсоветского развития: поиск выходов. Вестник института Кеннана в России. Выпуск 23. М.- 2013, С. 7-18. <https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2013/Vestnik-23.pdf> (Дата доступа: 20.06.2020)

²⁸¹ Гаврилин Е. В. Приватизация государственного сектора экономики в странах с развитой и развивающейся экономикой // CPPM. 2014. №1 (82). <https://cyberleninka.ru/article/n/privatizatsiya-gosudarstvennogo-sektora-ekonomiki-v-stranah-s-razvitoj-i-razvivayusheysya-ekonomikoy> (Дата доступа: 20.06.2020)

²⁸² Հղումն ըստ՝ Diamond L. Breaking Out of the Democratic Slump. Journal of Democracy. Volume 31. 2020, pp. 44-45. Adam Przeworski et al., “What Makes Democracies Endure?” Journal of Democracy 7 1996, pp. 39–55.

Development» բանաձևը²⁸³, որը որպես երկրի զարգացման ցուցանիշ է դիտարկում ոչ թե համախառն ներքին արդյունքը, այլ համախառն ազգային երջանկությունը (gross national happiness): 2012 թվականին ՄԱԿ-ի կողմից ընդունվեց «Wellbeing and Happiness: Defining a New Economic Paradigm» հայեցակարգի մեթոդաբանության և փիլիսոփայության համաձայն՝ բնակչության մեկ շնչի հաշվով երջանկության ցուցանիշն ունի անմիջական ազդեցություն *սոցիալականացման ու վերասոցիալականացման, սոցիալական անվտանգության, պետական ու քաղաքական ինստիտուտների նկատմամբ վստահության, քաղաքական մասնակցության ակտիվության, քաղաքական երկխոսության, ինչպես նաև ընտրական մշակույթի որակի վրա*: Ըստ 2020 թվականի երջանկության համաշխարհային զեկույցի²⁸⁴ Հայաստանը զբաղեցնում է 116-րդ, իսկ Արևելյան գործընկերության երկրների (Մոլդովա (70), Բելառուս (75), Ադրբեջան (89), Հայաստան (116), Կրաստան (117), Ուկրաինա (123) մակարդակով՝ 4-րդ հորիզոնականը:

Եզրակացություն

Ամփոփելով հարկ ենք համարում նշել, որ վերոնշյալ հիմնախնդիրները շարունակում են պահպանել իրենց արդիականությունը նեոքաղաքականության համատեքստում՝ խոչընդոտելով ժողովրդավարական համախմբման գործընթացին: Հնարավոր չէ միանշանակ հավաստել, թե նշյալ հիմնախնդիրներից որն է առաջնայինը կամ արդյո՞ք դրանց հնարավոր լուծման եղանակները ԽՍ ժողովրդավարացման տեսանկյունից կհանգեցնեն բավարար նախադրյալներով *մշակութային ստատուս-քվոյի ձևավորմանը*: Սակայն ակնհայտ է այն, որ ներկայացված հիմնախնդիրները մի կողմից արտացոլում են «ստրուկտուրալիստական» և «դերային» գործոնների փոխապայմանավորվածությունը, մյուս կողմից շեշտադրում են արժեքաբանական հիմնախնդիրների գերակայությունը ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացներում:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ կարծում ենք, որ նեոքաղաքական զարգացումների համատեքստում ԽՍ ժողովրդավարացման գործընթացն անհրաժեշտ է դիտարկել մի կողմից քաղաքական համակարգի «ստրուկտուրալիստական» ու «դերային» գործոնների սիմբիոտիկ փոխազդեցության, մյուս կողմից քաղաքացիական ներուժի գնահատման տեսանկյունից: Վերջինս արդիական է դարձնում խորհրդարանի գործառույթային արդյունավետության բարձրացման անհրաժեշտությունը՝ փոխակերպելով խորհրդարանի մասին մեր ավանդական պատկերացումները և դիտարկելով ԽՍ-ն որպես ժողովրդավարության որակի ցուցիչ:

²⁸³ Happiness: Towards a Holistic Approach to Development. Draft Note. 2012. <https://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/NOTEONHAPPINESSFINALCLEAN.pdf> (Assessed 20.06.2020)

²⁸⁴ World Happiness Report 2020. <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2020/WHR20.pdf> (Assessed 20.06.2020)

ԳԻՏԱԿԱԼ ԱՐՅՍԽ SCIENTIFIC ARTS AKH НАУЧНЫЙ АРЦАХ № 3(6), 2020
**THE ISSUES OF DEMOCRATIZATION OF PARLIAMENTARY
CULTURE OF THE REPUBLIC OF ARMENIA
IN THE CONTEXT OF NEOPOLITICS**

MAGDA ARSENYAN

*Public Administration Academy of RA, Political Processes and Institutions,
International Relations, Ph.D. Student,
Yerevan, Republic of Armenia*

The article aims to substantiate the reciprocal nature of the establishment of parliamentary culture and democratic consolidation considering it within the framework of symbiotic interaction of the “structuralist” and “role” factors of the political system. This approach makes it possible to assess the cultural status quo in order to differentiate the axiological and institutional preconditions of parliamentary culture in the process of overcoming the issues of democratic transition.

The task of the research is to present the main issues of the processes of democratic transition and consolidation of the post-Soviet countries, including the Republic of Armenia, which determine the models of functioning of political institutions, as well as the dynamics of the development of consciousness and the behavioural models of the society in time and space.

In the course of the study comparative, classification and coordination methods of political science were used.

As a result of the study the conclusion was drawn, that the presented issues have maintained their actuality in the context of neo-politics determining the formation and reproduction of appropriate behavioural models of the political elite and the society. These issues emphasize the dominance of the axiological factors and make the assessment of the civic potential an imperative in the processes of democratic transition and consolidation.

The latter actualizes the need to raise the functional efficiency of the parliament transforming the traditional ideas regarding the role of the parliament and considering the parliamentary culture as an indicator of the quality of democracy.

Key words: *parliamentary culture, political culture, cultural status quo, democratic consolidation, neo-politics, color revolutions, post-soviet inertia.*

**ПРОБЛЕМЫ ДЕМОКРАТИЗАЦИИ ПАРЛАМЕНТСКОЙ КУЛЬТУРЫ
В КОНТЕКСТЕ НЕОПОЛИТИКИ В РА**

МАГДА АРСЕНЯН

*аспирант, выпускник Академии публичного управления Республики Армении
по специализации «Политические процессы и институты,
международные отношения»,
г. Ереван, Республика Армения*

Целью статьи является обоснование взаимодополняющего характера процессов становления парламентской культуры и демократической консолидации в рамках симбиотического взаимодействия структурных и акторно-ориентированных факторов политической системы. Такой подход позволяет оценить культурный статус-кво для дифференциации аксиологических и институциональных предпосылок демократизации парламентской культуры.

Наша задача – представить характерные для постсоветских стран, в том числе и для Республики Армения, основные проблемы процессов демократического транзита и консолидации, которые предопределяют модели функционирования политических институтов, а также динамику развития сознания и моделей поведения общества во времени и в пространстве.

В ходе исследования были применены сравнительный, структурный и классификационный методы политической науки.

В результате исследования мы пришли к выводу о том, что представленные проблемы продолжают сохранять свою актуальность в контексте неополитики, обуславливая формирование и воспроизведение соответствующих поведенческих моделей политической элиты и общества. Эти проблемы четко демонстрируют преобладание аксиологических факторов и обращают оценку гражданского потенциала в императив в процессах демократического транзита и консолидации. Последнее актуализирует необходимость повышения функциональной эффективности парламента, трансформируя традиционные представления о роли парламента и рассматривая парламентскую культуру как показатель качества демократии.

Ключевые слова: *парламентская культура, политическая культура, культурный статус-кво, демократическая консолидация, неополитика, цветные революции, постсоветская инерция.*